

עוד בענין 'לא קיימת מצות סוכה מימך' – האם כפשוטו או להפלגה אמרו כן, והאם יש לו שחר עכ"פ כיון שלפי כוונתו מקיים המצוה – ע' בשו"ת רב פעלים ח"ד סו"י ב.

'... ובירור זה היה בפלוגתא דראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, כידוע דסוכה הוא הבטחון הגמור והחסיון בצל ד' הסוכך עליו ושאינן ברשותו כלום רק הכל בידי שמים, ושולחנו הוא קיום החיים תוך הבית – זהו כענין שאז"ל 'חוץ מיראת שמים', דקיום החיים נותן הבחירה ביד האדם, אבל בית שמאי אומרים דבאמת הכל בידי שמים, וכמו ששמעתי בזה דגם דכפי הנראה בעולם הזה הוא אמת דחוץ מיראת שמים, מ"מ לא זו הדרך ישכון אור הבוטח בשם ד' באמת. ו**לא קיימת מצות סוכה מימך** אם נהגת כן, כי באמת גם היצר מהש"י, כענין ואתה הסבת (כמו שאמרו בברכות לב.), ולעתיד שיבוער היצר יתבררו דברי בית שמאי, וזה יהיה כשיבוא בן דוד לעשות שלום בעולם וגר זאב עם כבש, כי עיקר המחלוקת שבין בני אדם נמשך ומצד המחלוקת שבדברי הלכה שהוא מצד התחלוקת הגבולים של הנבראים שכל אחד גבול נפרד בפני עצמו, אבל מצד הברור הגמור שהכל בידי שמים אז יהיה מדרגת 'אלו ואלו דברי אלקים חיים' ואין מקום למחלוקת, אבל עכשיו הלכה כבית הלל...' (מתוך דובר צדק עמ' 11).

מה שכתב 'כמו ששמעתי' – הכוונה כנראה לדברי רבו הרה"ק מאיזביצא, כמובא עיקר ענין זה בספרו בכמה מקומות; ע' בח"א וירא ד"ה ותכחש; ר"פ קרח; סו"פ וילך; ח"ב סוכה ה, ועוד.

דף כט

'**ושרגא במטלתא ואמרי לה בר ממטלתא, ולא פליגי; הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה**'. התוס' ועוד ראשונים מפרשים משום חשש דליקה בשל הצפיפות, והוא מפחד ויוצא מהסוכה. ויש אומרים משום שהגר ממעט בשיעורה (עפ"י ראבי"ה, או"י, מרדכי וריטב"א, רו"ה ספ"ד).

טעם זה תואם עם מש"כ לעיל י ששיעור סוכה צריך להיות בכדי ראשו ורובו ושולחנו בפועל וכל דבר הממעט את המקום פוסל, כדין נויים הממעטים את הסוכה. ואפשר שאף התוס' אינם חולקים על עיקר הסברה אלא שלדעתם הגר נחשב כדבר המשמש את האדם ואינו ממעט מהסוכה, בדומה לשאר כלים. וטעם החולקים, הגם שהגר כלי כשאר כלים, אך כיון שהוא צריך להתרחק מהנרות ונרתע מלהתקרב אליהם, הרי שהם ממעטים משטח השימוש, וכמוש"כ הריטב"א.

ולפי טעם זה יש לומר שאם הכניס נפסלה הסוכה, ואף מדאורייתא, שהרי חסר שיעורה. ומיושב בזה מה שהקשה בקונטרס 'משיב צדק' (לר"צ הכהן. בסו"ס שיחת מלאכי השרת, צה). וצ"ב.

'**בזמן שהחמה לוקה...**' ע' ענינים ורמזים בענין ליקויי המאורות, בספר קומץ המנחה לר"צ הכהן יח-יט; ספר בניהו. ובענין אומות מונים לחמה וישראל ללבנה – ע' מחשבות חרוץ דף מט; לקוטי מאמרים דף מה; קומץ המנחה כו.

'**משל לסופר שבא לבית הספר ורצועה בידו, מי דואג – מי שרגיל ללקות בכל יום ויום הוא דואג**'. אותו שיש בידו לב ללמוד ולא למד, אבל מי שאין בידו ללמוד אין משגיחים בו להלקותו. כך ישראל יש בידם התורה ללמוד ממנה, ואם אינם לומדים יש להם לדאוג ביותר (מהרש"א).

'**על משהי שטרות פרועים**'. פירש מהרש"א: אפילו אין בכוונתם לגבות בשטר שוב, שזו גזילה גמורה

היא [והיה לו לומר 'על הגובים בשטרות פרועים' ולא 'על משהי'], אלא משהים אותו מפני שיש להם דין ודברים על בעל דינם, ורוצים שיהא ידם על העליונה בטענות על ידי החזקתם בשטר, לטעון 'מגו' וכד'. ודבר זה בעיני בעלי בתים אינו אסור אבל אמרו חז"ל שיש בזה איסור משום 'אל תשכן באהלך עולה' – שמא ימות ויפול שטר זה לפני יורשיו ויגבו בו שנית.

*

'לכל זמן ועת לכל חפץ. זמן היה לו לאדם הראשון שיכנס לגן עדן... וזמן היה לו שיצא משם... זמן היה לאברהם שינתן לו המילה... וזמן היה לבניו... זמן היה שתנתן התורה לישראל... (קהלת רבה ג)...

סוד גדול ורם גילו לנו חז"ל בדבריהם אלו, שאמנם כן הן הדברים! זמן אינו דבר צדדי כפי שאנו מורגלים בהשקפתינו אנו, זמן הוא מעיקרי הבריאה והיצירה, עד שהכל – כל הבריאה כולה, כלליה ופרטיה – הכל תלוי ועומד על סוד זה של 'זמן'... בסוד היצירה של הזמן עצמו כבר יש כל הדבר, הכל כבר נגמר.. וכל ענין העבודה צריך להבין שאינו אלא ענין הכנה; הסוד של כל עבודת האדם הוא שיהיה מכויין את עצמו להיות מוכן לקבל את השפע היורד ונשפע עליו מסוד ה'זמן'. אכן הזמן עצמו כבר מכיל בקרבו את הכל...

על דרך זו צריך להבין כל ענין המועדים; כל מצות היום של מועדים אינו שמצוה היא בזמן זה בדרך מקרה אלא שענין 'הזמן' של מועדים הוא הגורם והמהווה לכל מצות היום... אלא שכל עבודת האדם אינה אלא לכויין עצמו שיהיה מוכן לקבל אותה ההארה המושפעת מסוד הזמן, כשהוא מכין עצמו – משיג הכל, ובלא זה – נשאר בולא כלום. וכן בצד הרע גם כן יש זמנים; גם שם מתלי תלי בסוד הכיוון... 'בין המצרים' הוא עידנא דריתחאי, ועל כן בזמנים אלו העצה והתחבולה שלא 'להפגש' עם הזמן, וכשאינן נפגשים עמו, כשאינן מכיין את התלמידים וכד' – גם הזמן חולף לו בולא כלום...

לפי זה הרי מתבאר פשוט שאלת העולם על מה שאמרו חז"ל בזמן שהמאורות לוקים סימן רע וכו' בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעכו"ם. בזמן שהלבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל. איך שייך בזה סימן מכיוון שלקוי הוא במהלך הטבע, על פי חשבון מדוייק שיוודעים מראש גם את השעה של הלקוי? – לו חכמו ישכילו להבין מה סוד הזמן, שכל הבריאה מהחל ועד כלה תלויה ועומדת על סוד זה של 'זמן'; איך שאין לך שום דבר בעולם שאינו תלוי בזמן; שלכל דבר ודבר, לכל מאורע ומאורע, יש 'זמן היה' – הרי היה מתבאר כבר פשוט! 'בזמן שהמאורות לוקין' הוא מסוד הזמן, שהוא זמן כזה; בחינה של 'שעה שהקב"ה כועס'. אלא שעדיין יש עוד ענין הכיוון, הסוד של 'לכויין את השעה', ובוה הרי כל עסק האדם שלא להפגש עם השעה... הכלל-ישראל אינו מפחד כלל מפני שהוא יודע מסוד הכיוון, ושלא להפגש עם השעה. אין בכחנו לדעת מה זה סוד מצוה שהכלל ישראל עושה שבזה הרי הוא עובר ומשמיט עצמו מכל הזמנים והשעות הרעות; 'אין מזל לישראל' אמרו חז"ל (שבת קנו). 'הוציא אותו למעלה מכיפת הרקיע' (ב"ר מד, יד); אינו נפגש כלל עמדם – זהו סוד המצוה! והרי מובן שעבירה וחטא כל דהו בזמנים אלו, 'בשעה שהקב"ה כועס' וכדומה – הרי הוא כאש לנעורת והסכנה הכי גדולה בשביל האדם.

דברים אלו מהפכים את כל מהלך מחשבותנו אשר עד עתה, ויוצא מזה דברים נוראים מאד

למעשה, עד היכן שצריך האדם בכל מאמצי כחותיו לשמור את הזמן, לנצלו ולבל לאבד ממנו אף רגע, שאם מאחר הוא את הזמן אבד את כל ולא ישיג זה כבר לעולמי עד...'.
(מתוך דעת חכמה ומוסר ח"ב עג)

*

'... כי מי שעושה את חברו הוא לא רק רשע אלא גם שוטה, דהשפעתו לא תתרבה ממה שנגזר לו בראש השנה, ותחת שנטל את שאינו שלו יטלו ממנו לבסוף את אשר היה מיועד עבורו, וסוף דבר יהיה שממון הבא בעושה ובגזל יכלה גם את יתר הפלטה מהשפעה הכשרה שיש לו מכבר, כמאמר ז"ל מפני ד' דברים נכסי בעלי בתים יורדים לטמיון, וקחשיב אחד מהם מפני שפורקין עול מעל עצמם ונותנים על חבריהם. וכן הוא במסכת דרך ארץ זוטא פ"ג: אם נטלת את שאינו שלך – את שלך יטלו ממך. ואיננו רק כמחליף השפעה כשרה באסורה שעתיד ליתן דין וחשבון על כל פרוטה ופרוטה...' (מתוך חפץ חיים עה"ת פר' ויצא).

*

'... שעיקר השמחה יהיה מצד הענוה ושבירת הלב ועל ידי זה דייקא נקנה השמחה בלב... על ידי שיצא מדירת קבע של כל הנאות ועניני עולם הזה... ובכך דייקא הוא זוכה לשמחה האמיתית בהש"ת...
ועל זה יש לרמוז בסיום פרק הישן שהוא סוף דיני סוכה, מסיים בפסוק וענינים יירשו ארץ והתענגו על רב שלום – מפני שזה דייקא קדושת הסוכה, הענוה ושבירת הלב וכמו שנאמר ואל זה אביט אל עני ונכה רוח...' (מתוך פרי צדיק שמיני עצרת מ).

פרק שלישי

'לא שנה ביו"ט ראשון ולא שנה ביום טוב שני'. לשאר ימי החג קורא 'יום טוב שני'. אבל אין הכוונה ליום טוב שני של גלויות, שהרי דינו כיום הראשון מחמת הספק וכל פסולי המינים נוהגים בו. ואף בזמן מאוחר שכבר היו בקיאים בקביעות החודש ואין נוהגים יום טוב שני אלא משום 'מנהג אבותיהם בידיהם', יש מן הראשונים שסוברים שכל פסולי הראשון נוהגים בו, כאילו הדבר היה ספק (ע"ע רא"ש ור"ן).

וכן מבואר בגמרא להלן (לח.). לשון 'יום טוב שני' על ימי חול המועד דוקא ולא על יו"ט שני של גלויות. וכתב הריטב"א שאף חול המועד בכלל 'יום טוב' הוא (וכ"כ הגר"א או"ח תקל). וכ"כ המגן אברהם (תקע סק"ה) אודות מי שנדר להתענות כך וכך ימים חוץ מ'יום טוב' – מפני שאסור בעשיית מלאכה. ומה שאין אומרים בתפילה בחול המועד 'את יום טוב מקרא קדש הזה' מפני שעושים בו מלאכה בדבר האבד ושלא לזלזל ביום טוב ממש, שיהיו סבורים שהם שוים בקדושה. עד כאן מהריטב"א.
ואולם הט"ז (תרסח סק"א) כתב שלא מצינו בשום מקום בגמרא שחול המועד נקרא 'יום טוב'. ויתכן שכוונתו רק ל'יום טוב' סתם, אבל 'יום טוב שני' מצינו, ביחוד כשמדובר על הבחנה בין שאר החג ל'יום טוב ראשון', והוא שם כולל לחג מלבד היום הראשון. ובוה מתיישבת גם הערת הגאון דובב משרים (ח"ב כ) על הט"ז מחגיגה ח' הקריב חמש ביו"ט ראשון חוזר ומקריב חמש ביו"ט שני כפרש"י.

אם אדם רואה מאורות לוקים, כגון לבנה – צריך להתענות, שהרי בשביל חלום מתנה – מפני כל העולם לא כל שכן. וכן הנביא כשהיה רואה פורעניות היה מתפלל ואומר להם שישבו ויצומו (מתוך ספר חסידים רל).

פרק שלישי; דפים כט – ל

נו. א. לולב הגזול, מה טעם פסולו? ומה דינו בשאר ימות החג חוץ מהיום הראשון?
ב. ארבעת המינים הגדלים על קרקע גזולה, מה דינם למצוה? האם יש לחוש ללוקח המינים מקרקע הנכרי, שמא גזולה היא?

א. לולב הגזול פסול. לדברי רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל: דוקא ביום הראשון פסול, משום שנאמר לכם – משלכם. ולדברי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, פסול אף בשאר הימים משום מצוה הבאה בעבירה. ואפילו לאחר יאוש בעלים (וכן דייקה סתמא דגמרא מלשון המשנה). [ובירושלמי אמרו שלכך פסול, שלא יעשה סניגורו קטיגורו. והוא תואם לטעם הבבלי. ע' מלחמות ה'].

א. לדעת שמואל (כהסבר רבא), משמע מרש"י (בד"ה קמ"ל) שאם נתיאשו הבעלים כשר אף ביום הראשון [וכדעת הסובר יאוש לבד – קונה].

וכן הוכיחו בתוס' (ד"ה הא) שאין לפסול משום 'מצוה הבאה בעבירה' אם קנה מקודם [יתכן אפילו ביו"ט עצמו] ביאוש או בשינוי. ומכל מקום צדדו שלענין ברכה יש לחוש אפילו לאחר יאוש מפני הזכרת שם שמים עליו.

ובשאר הימים כשר לשמואל אפילו קודם יאוש, שבמצוה דרבנן אינו חושש לפסול משום 'מצוה הבאה בעבירה' (עתוס' ד"ה מתוך).

ב. הרמב"ם (לולב ח, ט) והרז"ה פסקו שאין פסול אלא ביום טוב ראשון בלבד, שכן מפרש רב אשי את המשנה [ומכל מקום לענין ברכה כתבו אחרונים שאין לברך עליו אף לשיטה זו. נהר שלום ופרי מגדים].

והראב"ד הביא דעה הפוסלת משום מצוה הבאה בעבירה [שהלכה כרבי יוחנן כנגד שמואל, וכ"ש שאמרה ריו"ח משום רשב"י שהוא תנא. ר"ן]. וכן נראית דעת הר"ף. וכן דעת הרמב"ן והר"ן. וכן הובא בטור וברמ"א. ולדינא צריך עיון. הלכך אם נטלו, שוב לא יטול אחר בברכה משום ספק ברכות (פרי מגדים תרמט, מובא בשעה"צ אות כח).

ג. בד ערבה גזול שאין בו שוה פרוטה, אעפ"י שאינו יוצא בדיינים, הרי אינו של הגזולן והואיל והוא גזול – פסול (עפ"י תורי"ד מא:).

ד. מותר ליטול לולב של חברו בלא דעתו בשאר הימים, שנוח לו לאדם שיעשה מצוה בממונו. ולכתחילה ראוי להזהר לשאול רשות אם הוא נמצא במקום. ומכל מקום אסור להוציא למקום אחר אלא יטול באותו מקום. ואם יודע בחברו שהוא מקפיד, בכל אופן אסור ליטול שלא מדעתו. ולכל שבעת הימים אפשר שמקפיד ואסור (מובא במשנ"ב תרמט סקל"ד. יש אומרים שאעפ"י ששואל שלא מדעת גזולן הוא, אינו כגזול לענין 'מצוה הבאה בעבירה', ויוצא בו ידי חובתו. עפ"י אמרי בינה או"ח ז. וע' כתבי קה"י החדשים סי' קנא).

ה. לולב של הפקר, כגון שהגביהו על מנת שלא לזכות בו – אין יוצאים בו ידי חובה ביום הראשון שכתוב בו לכם (כן הוכיח הנצי"ב בשו"ת משיב דבר בסוף ח"ב מהתוס' לא. וע' בספר כפות תמרים שם).